

ISSN 2181-9238

GOLDEN SCRIPTS

OLTIN BITIGLAR

2024 Vol. 2

www.navoiy-uni.uz

www.goldenscripts.navoiy-uni.uz

ISSN 2181-9238

GOLDEN SCRIPTS

OLTIN BITIGLAR

2024 Vol. 2

www.navoiy-uni.uz

www.goldenscripts.navoiy-uni.uz

BOSH MUHARRIR

Shuhrat Sirojiddinov

**BOSH MUHARRIR
O'RINBOSARI**

Karomat Mullaxo'jayeva

MAS'UL KOTIB

Ozoda Tojiboyeva

TAHRIR HAYATI

- Karl Rayxl (Germaniya)
 Isa Habibeyli (Ozarbayjon)
 Seyhan Tanju (Turkiya)
 Almaz Ulvi (Ozarbayjon)
 Benedek Peri (Vengriya)
 Vahit Turk (Turkiya)
 Teymur Kerimli (Ozarbayjon)
 Eunkyung Oh (Koreya)
 Nazef Shahrani (AQSh)
 Boqjon To'xliyev
 Muhammadjon Imomnazarov
 Bilol Yujel (Turkiya)
 Qosimjon Sodiqov
 Zulxumor Xolmanova
 Mustafa O'ner (Turkiya)
 Nurboy Jabborov
 G'aybulla Boboyorov
 Kimura Satoru (Yaponiya)
 Imran Ay (Turkiya)
 Aftondil Erkinov
 Nadir Mamatli (Ozarbayjon)
 Rashid Zohidov
 Otabek Jo'raboyev
 Bulet Bayram (Turkiya)
 Qo'idosh Pardayev
 Nodirbek Jo'raqo'ziyev
 Oysara Madaliyeva
 Hilola Nazirova

MUNDARIJA**MATN SHUNOSLIK****Aftondil Erkinov**

Qo'lyozma bayozlarga oid ayrim mulohazalar 4

Zilola Amonova, Azizbek BoqiyevSaif Zafari Buxoriyning "Durrul majolis" asarida
Odam (a.s) talqini 28**Sohiba Nadirimova**To'ramurod to'ra Sayyid Muhammadxon o'g'li
hayot yo'lli va ijodiy merozi 42**Akrom Malikov**XX asr matnshunosligida Navoiy asarlari tadqiqi:
Hamid Sulaymonov hamda Porso Shamsiyev
tajribasi 60**ADABIYOT SHUNOSLIK****Dilnavoz Yusupova, Umedullo Mahmudov**

Sharq mumtoz adabiyyotida faxriya 89

Айнур ИбрагимоваКероглу – азербайджанский народный
героический эпос 103**LINGVISTIKA****Qosimjon Sodiqov**Qoraxoniylar davri asarlarida ishlatalig'an
tilshunoslik atamalari 117**G'aybulla Boboyorov**Mahmud Koshg'ariyning "Devonu lug'ati-t-
turk" asaridagi ayrim so'zlarning o'zbek
shevalarida saqlanishi ("b" undoshi
bilan boshlanuvchi so'zlar o'rnagida) 136

CONTENTS**EDITOR IN CHIEF**

Shuhrat Sirojiddinov

DEPUTY EDITOR IN CHIEF

Karomat Mullakhojaeva

EXECUTIVE SECRETARY

Ozoda Tojibaeva

EDITORIAL BOARD

Karl Rechl (Germany)

Isa Habibeyli (Azerbaijan)

Seyhan Tanju (Turkey)

Almaz Ulvi (Azerbaijan)

Benedek Peri (Hungary)

Vahit Turk (Turkey)

Teymur Kerimli (Azerbaijan)

Eunkyung Oh (Korea)

Nazif Shahrani (USA)

Bakijan Tukhliev

Mukhammadjan Imomnazarov

Bilol Yujel (Turkey)

Kasimjan Sadikov

Zulkhumor Kholmanova

Mustafa O'ner (Turkey)

Nurboy Jabborov

Gaybullah Babayarov

Kimura Satoru (Japan)

Imran Ay (Turkey)

Aftandil Erkinov

Nadir Mamadli (Azerbaijan)

Rashid Zahidov

Atabek Juraboev

Bulent Bayram (Turkey)

Kuldosh Pardaev

Nodirbek Jurakuzeiev

Oysara Madalieva

Hilola Nazirova

TEXTOLOGY**Aftondil Erkinov**

Some comments on manuscript bayoz

4

Zilola Amonova, Azizbek Boqihev

The interpretation of Adam (a.s) in the work

"Durrul majolis" by Saif Zafari Bukhary

28

Sohiba Nadirimova

Life path and creative heritage of Sayyid

Muhammad Khan son of Toramurad

42

Akrom MalikovThe study of Alisher Navoy's works textual
criticism of the 20th century: the experience
of Hamid Sulaymonov and Porso Shamsiev

60

LITERATURE**Dilnavoz Yusupova, Umedullo Mahmudov**

Faxriya (Self-Praise) in Eastern Classical Literature

89

Aynur Ibrohimova

Koroglu - Azerbaijan Folk Heroic Epos

103

LINGUISTICS**Qosimjon Sodiqov**Linguistic terms used in works of the Karakhanid
era

117

Gaybullay BabayarovPreservation of some words in Uzbek dialects
in Mahmud Kashgari's work "Dīwān Lughāt al-Turk"
(in the example of words beginning
with the consonant "b")

136

ADABIYOTSHUNOSLIK
LITERATURE

Sharq mumtoz adabiyotida faxriya

Dilnavoz Yusupova¹
Umedullo Mahmudov²

Abstrakt

Mazkur maqola Sharq mumtoz adabiyoti namoyandalari ijodida o'ziga xos o'rın egallagan faxriya adabiy hodisasi tadqiqiga bag'ishlangan. Maqolada faxriyaning Sharq adabiyoti, xususan, mumtoz arab va fors adabiyotida tutgan o'rni va ahamiyati xususida so'z yuritiladi. Shuningdek, faxriyaning tadrijiy taraqqiyot bosqichlari xususida ma'lumotlar keltililadi. Bundan tashqari, faxriyaning sharq adabiyotidagi tasnifi va unga oid bo'lgan qarashlar ilmiy tahlilga tortilib, masala yuzasidan xulosalar taqdim etiladi. Maqolada faxriyaning Sharq adabiyotida tutgan o'rni va ahamiyati xususidagi faktlar al-Mutannabiy, Abulqosim Firdavsiy, Hofiz Sherazi hamda Alisher Navoiy ijodi misolida tahlilga tortiladi.

Kalit so'zlar: *faxriya, Sharq adabiyoti, janr, badiiy san'at, al-Mutannabiy, Abulqosim Firdavsiy, Hofiz Sherazi, Alisher Navoiy, lison ul-arab.*

Kirish

Faxriya arab, fors va turkiy she'riyatda keng tarqalgan adabiy hodisalardan biri bo'lib, shoir tomonidan o'z ijodi va iste'dodidan faxrlanib aytgan so'zlari aks etgan she'riy parcha yoki alohida she'r turidir. Agar mo'tabar lug'atlarga murojaat qilinadigan bo'lsa, faxriya yoki mafoxira (ar.) – maqtanmoq, faxrlanmoq shuningdek, o'z ulug'ligini bildirish, o'zi bilan maqtanish degan ma'nolarda keladi [vajehyab.com]. Faxriya kichik lirik she'r, masalan

¹ Yusupova Dilnavoz Rahmonovna – filologiya fanlari doktori, professor, Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti.

E-pochta: mumtoza_dil@mail.ru

ORCID ID: 0000-0002-9955-0891

² Mahmudov Umedullo Akmaliddin o'g'li – filologiya bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Samarqand xalqaro texnologiya universiteti.

E-pochta: Umedullo.mahmudov@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-4309-6503

Iqtibos uchun: Yusupova, D. R., Mahmudov, U. A. 2024. "Sharq mumtoz ada-biyotida faxriya". *Oltin bitiglar* 2: 89 – 102.

g'azallarda bir baytdan, katta hajmli asarlar: qasida va dostonlarda esa bir necha baytdan iborat bo'lishi mumkin. Ana shunday baytlar ishtirok etgan yoki butunlay shunday baytlardan iborat bo'lgan asarlar *g'azali faxriya, qasidai faxriya* deb ham nomlanadi. Faxriyaga ba'zi manbalarda janr, ba'zilarida esa she'riy san'at sifatida qarash bor. Agar faxriya turli janrdagi she'rlar ichida voqe' bo'lishi mumkinligi e'tiborga olinsa, uni *husni ibtido, husni matlab* kabi ma'naviy san'atlar qatoriga qo'shish to'g'riroq bo'ladi [Adabiyotshunoslik lug'ati 2010, 342-243].

Faxriyada shoir o'z ijodini boshqa bir shoir ijodiga, muhim bir voqe-hodisa yoki obyektga kamtarona, mubolag'ali yoki kinoyaviy tarzda taqqoslaydi, qiyoslaydi. Macalan, mavlono Lutfiy o'z she'rining temuriy hukmdor Mirzo Ulug'bek tomonidan e'tirof etilganini ta'kidlab, uning she'rlari forsiy ijodkor Salmon Sovajynikidan qolishmasligini faxriya tarzida shunday yozadi:

Ulug'bekxon bilur Lutfiy kalomin

Ki, rangin she'ri Salmondin qolishmas [Lutfiy 2012, 123].

Yoki Alisher Navoiy o'z g'azallaridan birida nazmdagi muvaffaqiyatlaridan faxrlanib, so'z o'yini vositasida "agar Navoiyning she'rlarini Sakkokiy o'qiganida, xijolat tortganidan o'zini o'ldirishga pichoq topa olmagan bo'lardi" deb yozadi:

Navoiy nazm aro tig'i zabonin o'yla surdiki,

Pichoq topmas uyottin o'zni o'ldurmoqqa Sakkokiy

[Navoiy 1989, 356].

Faxriyaning tarixiga doir

Sharq xalqlari adabiyoti o'zining rang-barangligi, mavzu ko'lamining kengligi va yo'nalish hamda uslublarning betakrorligi bilan jahon adabiyotida o'ziga xos alohida o'ringa ega. Bunda mumtoz davr namoyandalari, donishmandlar qalamiga mansub asarlar muhim ahamiyat kasb etadi. Ulug' donishmand, shoir va mutafakkirlar tomonidan sab etilgan, sharq xalqlarining o'lmas xazinasiga aylangan bunday asarlar bilan nafaqat kelgusi avlodlar, balki mualliflarning o'zlari ham faxrlanishga haqli ekanliklarini qayd etmoq joiz.

Adabiyot tarixiga nazar tashlanadigan bo'lsa, Sharq xalqlari adabiyotida she'rda faxrlanish holati ilk bor arab adabiyotida kuzatiladi. Bu borada arabistonlik taniqli adabiyotshunos Hanna al-Foxuriyning fikrlari o'rinali ekanligini qayd etmoq joiz: "Mafoxira - bu o'z fazilatlarini sanash qatorida yomon odatlarni isloh etishdir [Ibn Manzûr 1968, 5]. Umuman olganda, bu yo'nalish

mumtoz arab she'riyatida keng tarqalgan. Shuni ham ta'kidlash kerakki, she'riyatdagi faxriyaning ham bir necha ko'rinishi mavjud, jumladan, o'z-o'zini maqtash, ba'zan kalondimog'lik, siyosiy va mazhabiy faxriyalarni qayd etish o'rinnidir" [vajehyab.com].

Ibn Manzurning "Lison ul-arab" nomli qomusiy asarida yozilishicha, "faxr - bu qadimgilarning g'urur va shon-sharafni da'vo qilib, o'z fazilatlari, mag'rurligi va ulug'vorligini maqtashga bag'ishlangan san'atdir" [عزیز الله توکلی 1394, ^4].

Odatda faxriya qasidaning madhdan keyingi qismi sifatida kelsa-da, ba'zi o'rirlarda uning she'rning boshqa qismlarida, ba'zan alohida baytlar holida ham uchrashi kuzatiladi. Mumtoz arab adabiyotida paydo bo'lgan ilk nazmiy asar - qasidalarda insoniy fazilatlarni qayd etgan holda uning yaratilmish boshqa mavjudotlardan aql, iffat,adolat va qahramonlik kabi sifatlar bilan ajralib turishini faxr bilan aytish qabul qilingan. Ammo faxrning muayyan shaxs yoki muallifga qaratilishi yaxshi belgi sifatida tilga olinmagan [عزیز الله توکلی 1394, 135]. Shuni ham ta'kidlash kerakki, agar faxr haqqoni va dalil-asoslarga ega bo'lsa, unga e'tirozlar nisbatan kam kuzatiladi. Bu borada asl millati yahudiylardan bo'lgan arab shoiri Samuel al-Yazdiy (vaf. mil.av. 560)ning ijodiga taalluqli qasidalarni keltirish mumkin. Keyinchalik, vaziyat o'zgarib, shoirlar o'z qabilalari, avlodlarining sha'nini turli da'vo va janglarda himoya qilish uchun faxriyalarga murojaat qilganlar [Ibn Manzûr 1968, 5]. Qavm va xalqlar o'rtasida kechgan katta urushlarda muayyan qavm, sulola va hatto hukumatlarning vakillari sifatida shoirlar maydonga chiqib, o'z qavmi, millati yoki mamlakatini faxr bilan maqtab, ba'zi o'rirlarda g'alabaning ta'minlanishida muhim rol o'ynaganlar [عزیز الله توکلی 1394, 136]. Bundan tashqari, faxriyalardan ba'zan o'zaro tortishuvlarda qarshi tomonning aqlini kiritib qo'yishda foydalilanilgan. Bunda muallif o'z xislatlarini bayon etish barobarida, qarshi tomonning nuqsonlarini ochiq-oshkor aytib o'tadi. She'rning bu shaklini mafoxira ham deydilar [مهدی فیاض و دیگران 1398, 233]. Shuningdek, she'riyatda o'tmishtagi bo'lgan buyuk ishlar va voqeahodisalar, xalq qahramonlarining fazilatlari, amalga oshirgan qahramonliklarini tarixga muhrlash, ajdodlar davrida bunyod etilgan tarixiy obida va binolar xususidagi ma'lumotlarni kelajak avlodga yetkazish vositasi sifatida ham faxriyalardan foydalilanilgan va shu davrdan e'tiboran faxriyalarga nazmda keng o'rin ajratila boshlangan. Biz mumtoz arab adabiyotida faxriyaning eng go'zal va mumtoz ko'rinishlarini shoir Abu-t-Toyyib Ahmad ibn al-Husayn al-Mutanabbi ijodida kuzatishimiz mumkin. Uning quyidagi so'zlari

fikrimizga dalil bo'la oladi:

انا الثريا، وذان الشيب والهرم

ما بعد العيوب والنقصان عن شرفى

Ma'nosi:

Bu qadar ayb-u nuqson mening pok sharaflı manzilimdan yiroqdir, men misli Surayyo yulduzidek baland martabaliman, kamchilik-u qarilik iztiroblari va nuqsonlari bilan mening o'rtamda katta masofa bor... [المتنى، ابوالطيب... 1934, V3; 371].

Mutanabbiy biror she'rda, biror o'rinda o'zi haqidagi faxriyani keltirmay o'tmaydi. U she'rlarida yuqori martabalikka, ulug'lik va buyuklikka da'vo qiladi. Yuqorida aytilganidek, Mutanabbiy o'zining fazilat va sifatlarini nazmda turli badiiy san'atlardan foydalangan holda mumtoz tarzda bayon etarkan, o'z shijoati, g'ayrati, nozik tab'lagini fasih kalomlar bilan ma'lum qiladi:

ولكن معدن الذهب الرخام

و ما أنا منهم بالعيش منهم

Ma'nosi:

Garchi ularning (davrdoshlari, o'z davrining odamlari) orasida bo'lsam-da, ulardan biri emasman (bu maqtangulik emas), chunki oltin ham tuproq orasida bo'ladi [المتنى، ابوالطيب... 1934, V4: 17].

Shoir she'rlaridan yana birida quyidagicha faxrlanadi:

وَهُوَ فِي كُلِّ مَلِحَةٍ ضَرَّاتِهَا

و نرى الفتوة والمرؤهه لا يو

فِي خَلْوَتِي لَا خَوْفٌ مِّنْ تَبَعَّلِهَا

هن الثلاث المانعاتى لنتى

Ma'nosi:

Jasurligim va mardligim, haddan ziyod yaxshiligidan yomonlik va napisand razilliklar qilishimdan qaytarib turadi, ammo men o'sha yomon ishlarning oqibatidan sira cho'chimayman [المتنى، ابوالطيب... 1934, V1; 227].

Shoir yuqoridagi misralarda o'zining haddan ziyod yaxshi sifatlar egasi ekanligiga urg'u berarkan, qo'lidan yomonliklar ham kelishi, ammo yomonliklarning oqibatidan sira cho'chimasligini ta'kidlaydi. Quyidagi misralarda esa o'zining urushqoqligi haqida xabar berib, qilich yalang'ochlovchilar jumlasidan ekanligi bilan bir qatorda, qo'lida ilm va qalam kabi qurollari borligini ham aytib o'tadi. Jazirama biyobonlar, uchqur otlar va uzun tunlar uni yaxshi tanishlarini fasohat bilan bayon etadi:

والسيف والرمح والقرطاس والقلم

الجبل والليل والليل والبيداء تعرفنى

Ma'nosi:

Uchqur otlar va uzun tunlar hamda jazirama sahrolar shuningdek, nayzalar-u, qilich, qog'oz va qalam meni juda yaxshi tanlydilar... [ابوالطيب المتنى، 1934, V3; 396].

Shuningdek, Mutanabbiy Sayf ud-Davla madhida yozgan

qasidasida o'zga shoirlar faqat shoirlikni da'vo qilishlari, amma bu da'volar puch bo'lib, tanho uning o'zi "shoiri davron" ekanligini quyidagicha bayon etadi:

فلم منهم الدعوى و منى القصائد

خليلى انى ازى غير شاعر

Ma'nosi:

Do'stlar! Men o'zimdan o'zga shoirni ko'rmayapman. Agar unday bo'lmasa, nega unda ularda (shoirlikk) kuchli da'vo, menda esa ajib va sara she'rilar bor?! [ابن طلوب، 1934، V1; 271].

Mutanabbiy o'z she'rularini qimmatbaho durr-u gavhar deb biladi va shu sababli ularni munosib va sharafli odam – Sayf ud-Davlaga hadya o'laroq, taqdim etadi.

فانك معطيه وانى نظم

لک الحمد فی الدر الذی لفظه

Ma'nosi:

Go'zal alfozi meniki bo'lgan bu go'zal durr-u gavhar sening maqtoving va sharafinggadir. Sen menga ushbu go'zal marvaridlarni hadya etar ekansan, men ularni bir rishtaga tizib chiqaman [المتنبي، أبو الطيب، 1934، V3; 391].

Fors mumtoz adabiyotida faxriya

Mumtoz arab adabiyoti an'analari asosida sayqal topgan faxriyanavislik keyinchalik fors adabiyotiga ko'chib, betakror nazm uslubining paydo bo'lishiga zamin yaratdi. Mumtoz fors adabiyotining namoyandalari ham o'z ornida yashagan davri, o'z mamlakatlari, sulola vakillari va podshohlar, ular bino qilgan me'moriy obidalar, ularning shaxsiy fazilatlari va insoniy sifatlari bilan she'rda g'ururlanadigan, ba'zan o'zlari yaratgan ijod namunalarini bilan faxrlanadigan bo'ldilar. Fikrimizning dalili sifatida Rudakiy, Firdavsiy, Hoqoniy Shirvoni, Hofiz Sherazi, Muslihiddin Sa'diy Sherazi kabi shoir va mutafakkirlarning turli yo'nalishlarda ijod etgan faxriyalarini keltirish mumkin.

Jumladan, Abulqosim Firdavsiy o'zining mashhur "Shohnoma"sida fors tiliga qayta jon bag'ishlagani, uzoq yillar davomida ranj chekkanini qayd etib, quyidagi satrlarni faxriya sifatida yaratgan.

عجم زنده کردم بدین سال سی

بسی رنج بردم بدین سال سی

Ma'nosi:

Men 30 yil davomida ranj chekib, ajam xalqlarining porsiy (forsiy) tilini qayta jonlantirdim [ganjoor.net].

Firdavsiy yana bir o'rinda faxriyaning betakror va mumtoz namunasini yaratishga muvaffaq bo'lgan. Bunda shoir obod binolar

kuni kelib xarobaga aylanishi, unga quyosh nurlari-yu yomg'ir suvlari ta'sir etishi haqida fikr yuritib, o'zining oftob-u yomg'iriga chidamli, sira xarob bo'lmaydigan saroy yaratgani xususida faxrlanadi:

ز باران و از تابش آفتاب.

بناهای آباد گردد خراب،

که از باد و باران نیابد گزند.

پی افکنتم از نظم کاخی بلند

Ma'nosi:

Obod binolar yomg'ir suvlari-yu quyosh nurlari ta'sirida bir kun xarobaga aylanadi. Men esa nazmda na yomg'ir suvi, na da oftob nuri ta'sir o'tkazadigan, hech ham xarobaga aylanmaydigan saroy qurdim [ganjoor.net].

Bundan tashqari, Hofiz ijodida ham faxriyalarning turli ko'rinishlarini uchratish mumkin. Hofiz Sheraziy o'z she'rlarini madh etar ekan, uning ta'sirida kashmirliklar va turklar raqsga tushadilar deydi:

سید چشمان کشمیری و بزرگان سمرقندی

به شعر حافظ شیراز می رقصند و می نازند

Ma'nosi:

Hofiz She'roziyning she'rlariga berilib, kashmirlik qora ko'zlar va samarqandlik turklar nozlanib, raqsga tushadilar [ganjoor.net].

Eronlik olimlarning mavzu doirasida amalga oshirgan bir talay tadqiqotlarida faxriyaning turli ko'rinishlari tasnif va talqin qilingan. Jumladan, Said Shafi'unning "Fors adabiyotida faxriya (Faxriyaning shakli, turlari va tipologiyasiga oid) nomli maqolasida quyidagi tasnif kuzatiladi سعید شفیعیون [1400; 22].

Yuqorida keltirilgan tasnifga ko'ra, an'anaviy faxriyalarning

bosh mavzusi shoirlikdan faxr tuyish, oshiqlikdan faxrlanish bo'lsa, noan'anaviy faxriyalarda faqirlilik, zohid va qalandarlik, xoksorlik bilan faxrlanish asosiy mazmunni tashkil etadi. Mustaqil va ichki turkumdag'i faxriyalarda esa badiiy san'atlar qo'llangan faxriyalar va aralash mazmun kasb etgan faxriyalar kuzatiladi. Qiziqarli jihat shundaki, faxriyalaar haqida so'z ketganda ularning salbiy ko'rinishlari ham mavjud bo'lib, ular mafoxira hamda manofiralar misolida kuzatiladi. Mafoxirada muallif qarama-qarshi tomonning yomon sifat va odatlarini tanqid ostiga olib, o'zining afzal sifat va fazilatlari bilan maqtansa, manofirada qarama-qarshi tomonning nafrat uyg'otadigan salbiy xarakterlari ko'rsatib o'tiladi. Bu turdag'i faxriyalarni yuqoridagi tasnifning *g'oyib* va *hozir* degan qismlarida mushohada etish mumkin. Shuningdek, bevosita hamda bilvosita faxriyalarining o'z tilidan faxrlanish, nazirago'ylik hamda hajviya kabi ko'rinishlari mavjudligini ta'kidlab o'tmoq joiz.

Alisher Navoiy ijodida faxriya

Barcha Sharq mutafakkirlari ijodida bo'lgani kabi Alisher Navoiy ijodida ham faxriya hodisasi alohida o'r'in egallaydi. Uning faxriyalari bir baytdan bir necha baytgacha hajmda bo'lib, ular shoirning turli janrdagi asarlari: g'azallari, qit'alari, dostonlari tarkibidan o'r'in olgan. Shoир faxriyalarini mavzu ko'lamiga ko'ra, shartli ravishda quyidagi guruhlarga ajratish mumkin:

- 1) favqulodda iste'dod sohibi ekanligini bayon qilish;
- 2) ustozlarini ulug'lash asnosida o'zining ularga munosib shogird ekanligini ta'kidlash;
- 3) o'z ijodini boshqa shoirlar bilan qiyoslash;
- 4) turli janrdagi she'rlari va ularning badiiyati bilan bog'liq qarashlar;
- 5) o'z asarlarining shuhratidan iftixor tuyg'ulari.

Muhimi shundaki, Alisher Navoiy faxriyalarini shunchaki o'zidan faxrlanish bo'lmay, shoirning badiiy olamiga kirish yo'lidagi o'ziga xos ochqichlardir. Chunki ularda u o'zining iste'dodi, salohiyati, mahorat qirralarini ochibgina qolmay, asarlarining janriy tarkibi, mavzu ko'lami va obrazlar olami, badiiy yuksakligi, salmog'i va ahamiyati haqida ham fikr yuritadi. Ayni jihatda, uni o'z ijodining ilk tadqiqotchisi deyish mumkin [Navoiy 2000, 77]. Shuni ta'kidlash lozimki, Navoiyning faxriya hodisasi aks etgan qaysi asari bo'lmasin, barchasida shoир islomiy e'tiqod nuqtayi nazaridan fikr yuritadi, o'z iste'dodining Alloh tomonidan berilgan nihoyasiz lutf, inoyat ekanligiga urg'u qaratadi.

Masalan, "Saddi Iskandariy" dostonining 8-bobi «Inoyat quyoshi vasfi va hidoyat buluti ta'rifida» deb atalib, bu bobda Navoiy kimgaki baxt-u iqbol yor bo'lsa, uning hamma ishida zafar bo'ladi, tikan ushlasa, g'uncha, tuproq olsa, oltin bo'ladi, bularning barchasi Alloh taoloning inoyatidandir, shunday ekan, unga shukrona bildirish kerak degan fikrlarni keltirar ekan, Alloh unga nazm yozish fazilatini taqdim qilgani uchun Unga shukrona aytadi va nazmning turli sinf (janr)larida shuhrat qozonganini faxr bilan bayon qiladi:

*G'azal tarzig'a avval aylab sitez,
Jahon ichra soldim ulug' rustaxez.
O'qur vaqtি ahli salomat muni
Ko'rub olam ichra qiyomat kuni...
Har asnofi zikri emas sha'nima,
Bilur har kishi boqsa devonima* [Navoiy 1993, 55].

Yoki Said Hasan Ardasherha yozgan masnaviy maktubida nazmda qobiliyat jihatidan Nizomiyga teng ekanligini, Tangri taolo unga lutf ko'rsatib, nihoyasiz she'riy quvvat ato etayotganini, Firdavsiy va Nizomiylar 30 yil vaqt sarflab yozgan "Shohnoma"-yu "Xamsa"ni 30 oyda yoza olishga o'zida kuch sezayotganini bayon qiladi:

*Falak ko'rmadi men kibi nodire,
Nizomiy kibi nazm aro qodire...
Yetar Tengridin oncha quvvat manga,
Ki bo'lmas bitiriga fursat manga...
Ne "Shahnoma"kim, "Xamsa"g'a ursam el,
Aning panjasি sori yetkursam el.
O'tuz yilki oni Nizomiy demish,
Qoshimda erur ikki-uch yillik ish...* [Navoiy 1988, 529].

Ta'kidlash joizki, shoир faxriyalarida iftixor tuyg'usi shar-qona odob doirasida ifodalanadi. Navoiy "Xamsa" takmilida salaflarini tilga olar ekan, ularga minnatdorlik hislarini izhor etadi, beshlikni yozishda boshdan-oyoq ulardan ma'naviy madad olganini, erishgan natijalarida ularning alohida hissalarini borligini aytib o'tadi:

*Burundin chu ko'rguzdunguz yorliq,
Base yetti sizdin madadkorliq.
Kichik erkanimdin bo'lub qoshima,
Ulug' muddao soldingiz boshima.
Chu ollimg'a kelgan biyik tog' edi,*

*Toshi itig-u yo'li bo'rtog' edi.
Bu bo'rtog'liq birla yuz pech anga,
Chiqa olmag'udek kishi hech anga.
Chiqar yo'lida to'rt oromgoh,
Beshinchisi maqsad biloishtiboh.
Har oromgohida yuz nav' ranj,
Vale tutqach orom zimnida ganj.
Anga chiqmoq o'lmay kishining ishi,
Magarkim chiqib bir, iki, uch kishi.
Manga chunki sizdin madad bor edi,
Ne sizdinki, Tengri madadkor edi [Navoiy 1993, 55].*

Navoiy ijodida faxriyaning muqoyosa usuli, ya'ni o'z ijodini boshqa shoirlar ijodi bilan qiyoslash yo'nalishi alohida o'rinnegallaydi. Biz buni ulug' mutafakkirning «Muhokamat ul-lug'atayn» asarida kuzatishimiz mumkin. Shoир ayrim badiiy san'atlarga izoh berish asnosida o'z ijodini muayyan tarzda forsigo'y ijodkorlar she'rlari bilan qiyoslaydi. Masalan, tarsi' san'ati haqida fikr yuritar ekan, shunday yozadi: «Tarsi' san'atikim, matla'dan o'zga baytda bo'la olmas, ul qasidaning agarchi mustaxraj matla'yi rostdur, ammo asli matla'da avvalgi misraning bir lafzida takalluf qilibdur va matla'yi budurkim, bayt:

*Safoi safvati ro'yat birext obi bahor,
Havoyi jannati ko'yat bibext mushki tator [Navoiy 2000, 32].*

(Mazmuni: Pokiza yuzingning sofligi bahor suvini to'kdi. Jannatdek manzilingning havosi xushbo'y hid taratdi).

Navoiy bu o'rinda forsigo'y adib Salmon Sovajiy (1310 – 1376)-ning qasidasi haqida fikr yuritib, uning matla'sida *tarsi'* san'ati bilan bog'liq asosiy mezon, ya'ni ikki misradagi barcha so'zlarning o'zaro ohangdosh bo'lish qoidasi bir juftlikda (obi – mushki) buzilganligini ta'kidlaydi. Fikrini davom ettirar ekan, ushbu matla'ga javob yozgan aksar shoirlar muddaoga erisha olmay pand yozganlarini, o'zi esa unga javobiya tarzida quyidagi baytni bitganligini faxriya tarzida shunday bayon qiladi:

«Bu matla'ga tatabbu' qilg'on ko'p suxanvarlar va nazmgustarlar chun muqobalada debdurlar, lat yebdurlar. Bu faqirning matla'yi budurki, bayt:

*Chunon vazid ba bo'ston nasimi fasli bahor,
K-az on rasid ba yoron shamimi vasli nigor*

(Mazmuni: Bahor faslining shamoli bo'ston uzra shunday esdiki, undan oshiqlarga nigor (sevikli yor) vaslining xush isi

yetishdi).

Basorat ahli mulohaza qilsalar bilurlarki, bu matla' tarsi'ga voqe' bo'lur, aybdin muarro va murassa'g'a kelur, e'tirozdin mubarrodur» [Navoiy 2000, 32].

Darhaqiqat, ushbu baytdagi so'zlar raviy va ohangdoshlik nuqtayi nazaridan o'rganib chiqilsa, ulardag'i barcha so'zlarning o'zaro mos ekanligini kuzatish mumkin. Navoiy, shuningdek, tarsi' san'ati asosida arab va forsiy she'riyatda ungacha hech kim ruboiy janrida she'r bitmaganligini ta'kidlar ekan, shunday yozadi:

“Bu nav' she'rning ta'kid va mubolag'asi uchun yana bir ruboiy ham debmenki, to Xalil binni Ahmad ruboiy qoidasin vaz' qilibdur, tarsi' san'atida ruboiy aytilg'on eshitilmaydur, balki yo'qtur va ul budurkim, ruboiy:

*Ey ro'yi tu kavkabi jahon oroye,
V-ey bo'yi tu ashhabi raxon osoye,
Be mo'yi tu, yo Rab, chunon farsoye,
Giso'yi tu chun shabi fig'on afzoye*” [Navoiy 2000, 32].

(Mazmuni: Ey, sening yuzing jahonni bezovchi yulduzdir, Ey, sening xushbo'y hiding jon rohatidir; Sening soching bo'lmasa, chunonam parishonlik bo'ladi, Kokiling (esa) fig'onli tunga o'xshaydi).

Alisher Navoiyning bir qator faxriyalari g'oyibdan kelgan ovoz (hotif) yoki buyuk salaflari va ustozlari (Nizomiy, Jomiy) nomidan keltirilganligini kuzatamiz:

*Dedim: nazm ahlining sarxayli kim bo'lgay, dedi hotif:
Navoiy bo'lg'ay ulkim, sen tilaydursen agar, bo'lg'ay*
[Qomusiy lug'at 2016, 443].

Baytda hotif Alisher Navoiyning nazm ahlining peshvosi, shoirlarning ustodi bo'lishini bashorat qiladi.

“Xamsa” nihoyasida esa Nizomiy tilidan Navoiyning g'azal va masnaviyda beqiyos muvaffaqiyatlarga erishib, shuaro peshqadamiga aylangani ta'kidlanadi:

*Sipehr aylab el ichra nodir seni,
Jahon nazmi tavrida qodir seni.
G'azal tavrida chunki qilding xirom,
So'z ahlig'a so'z derni qilding harom.
Tutib erdi nazming jahon kishvarin,
Jahon kishvarin yo'qli, jon kishvarin.
Bu dam masnaviyg'akim aylab shitob,*

To ka boshlading xomadin durri nob.

Ajab ish bu ishda sanga berdi dast –

Ki, el nazmig'a berdi nazming shikast [Navoiy 1993, 575].

Ko'rindiki, Alisher Navoiy ijodida faxriya san'ati muhim o'rin egallab, uning asarlarida iftixor tuyg'usi sharqona odob doirasida bayon qilinadi. Navoiy o'z iste'dodi uchun Allohning inoyati va lutfini asos deb biladi va unga shukrona keltirishni bir lahza ham unutmaydi.

Xulosa

Sharq adabiyotida faxriya adabiy hodisasini mumtoz ijodkorlar asarlari asosida tadqiq etish jarayonida quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

1. Faxriya Sharq mumyoz adabiyotida keng tarqalgan adabiy san'at turi bo'lib, kichik lirk she'rlarda bir baytdan, katta hajmli asarlar: qasida va dostonlarda esa bir necha baytdan iborat bo'ladi.

2. Faxriya shoirning iste'dod darjasи, asarlarining badiiy yuksakligi hamda erishgan muvaffaqiyatlari va shon-shuhratidan faxrlanib bitgan she'r-u baytlari tarzida odatda she'riyatda muayyan maqomga erishgan shoirlar tomonidan qalamga olinadi.

3. Sharq adabiyotida faxriya janrining ilk ildizlari arab adabiyotida qasida janri tarkibida vujudga kelgan bo'lib, ularda dastavval muayyan insoniy fazilatlarni qayd etgan holda uning yaratilmish boshqa mavjudotlardan aql, iffat,adolat va qahramonlik kabi sifatlar bilan ajralib turishini faxr bilan aytish qabul qilingan. Keyinchalik esa shoirlar o'z qabilalari, avlodlarining sha'nini turli da'vo va janglarda himoya qilish uchun faxriyalarga murojaat qilganlar.

4. Arab adabiyotida ilk faxriyanavis shoir sifatida Abu-toyyib Ahmad ibn al-Husayn Mutannabiy nomi tilga olinadi. Uning deyarli barcha she'rlarida o'zi haqidagi e'tiroflar u yoki bu shaklda namoyon bo'ladi. Arab shoiri boshqa shoirlar orasida yuqori martabalikka, ulug'lik va buyuklikka da'vo qilar ekan, o'z shijoati, g'ayrati, nozik tab'ligini fasohat va balog'at bilan bayon etadi.

5. Fors adabiyotida faxriya san'ati nisbatan kengroq mohiyat kasb etib, mumtoz fors shoirlari o'zlari yashagan davr sulola vakillari va podshohlar, ular bino qilgan me'moriy obidalar, ularning shaxsiy fazilatlari va insoniy sifatlari bilan she'nda g'ururlanadigan, ba'zan o'zlari yaratgan ijod namunalari bilan faxrlanadigan bo'ldilar. Xususan, Abulqosim Firdavsiy o'z

"Shohnoma"si orqali fors tiliga qayta jon bag'ishlagani, u barpo qilgan obida asrlar va zamonlar sinovlariga bardosh berishini, sira zavol ko'rmasligini e'tirof etsa, Hofiz Sheroyi she'rlarining ohangi va jozibasi kashmirliklar va turklarni raqsga tushishga majbur qiladi deb yozadi.

6. Alisher Navoiy ijodida faxriya muhim o'rin egallab, uning deyarli barcha namunalarida o'z iste'dodi uchun Allohnning inoyati va lutfini asos deb bilgan va unga shukrona keltirishni bir muddat unutmagan orif bandaning izhorlari o'z ifodasini topgan.

Adabiyotlar

Adabiyotshunoslik lug'ati. Quronov, D., Mamajonov Z., Sheraliyeva M. 2010.
Toshkent: Akademnashr.

Alisher Navoiy. 1988. *G'aroyib us-sig'ar*. MAT. 20 jildlik. T.3. Toshkent: Fan.

Alisher Navoiy. 1989. *Navodir ush-shabob*. MAT. 20 jildlik. T.4. Toshkent: Fan.

Alisher Navoiy. 1990. *Badoye' ul-vasat*. MAT. 20 jildlik. T.5. Toshkent: Fan.

Alisher Navoiy. 1990. *Favoyid ul-kibar*. MAT. 20 jildlik. T.6. Toshkent: Fan.

Alisher Navoiy. 1993. *Saddi Iskandarty*. MAT. 20 jildlik. T.11. Toshkent: Fan.

Alisher Navoiy. 2000. *Muhokamat ul-lug'atayn*. MAT. 20 jildlik. T.16. Toshkent: Fan.

Alisher Navoiy: qomusly lug'at. 2016. Ikki jildlik. 1 - 2-jiddlar / Mas'ul muharrir Sh.Sirojiddinov. Toshkent: Sharq.

Lutfiy. 2012. *Devon*. Nashrga tayyorlovchi S.Erkinov. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi NMIU.

الفاخوري، حنا. تاريخ الادب العربي. ترجمة: عبدالمحمد ايتنى. تهران: ١٨٣١. تشریفات توپ. صص: ٥

Ibn Manzûr. 1968. *Lisânü'l-'Arab*. (Dâru Sâdir) Beyrut. V. 48.

عزیز الله توکلی کافی ابادی و دیگران. بررسی تطبیقی خونشیفتگی (تاریخیم) در شعر خاقانی و متنبی. مطالعات ادبیات تطبیقی، سال نهم، شماره ۲۲، ۲۹۳۱، تابستان تهران- ۴۹۳۱، صص: ۵۳۱-۵۳۱.

مهدی قیاض و دیگران. مفاخره: جلوه‌ای از نقد شعر در ادب فارسی. پژوهشنام ادب غنایی دانشگاه سیستان و بلوچستان. سال ۷۱، شماره ۲۳، پاییز و زمستان (۸۹۳۱) صص (۲۳۲-۶۵۲).

المتنبی، ابوالطیب. ۴۹۱ م، دیوان ابی الطیب المتنبی بشرح ابی البقاء العکبری، شرکة مكتبة بمصر، الطبعة الثانية.

<https://vajehyab.com/dekhkoda/%D9%85%D9%81%D8%A7%D8%AE%D8%B1%D9%87?q=%D9%85%D9%81%D8%A7%D8%AEE%D8%B1%D9%87>

<https://ganjoor.net/ferdousi/shahname/yazdgerd3/sh17>
سعید شفیعیون. فخریه در ادب فارسی(واکاوی و گونه شناختی فخریه و زیرگونه های آن با نگاهی به گونه همسنگش). نشریه علمی جستارهای نوین ادبی، سال ۴۵، شماره ۴، سال ۱۰۰، DOI: [Https://doi.org/10.22067/JLS.2022.73090.1181](https://doi.org/10.22067/JLS.2022.73090.1181)

Faxriya (Self-Praise) in Eastern Classical Literature

Dilnavoz Yusupova¹

Umedullo Mahmudov²

Abstract

This article is devoted to the problem of faxriya (self-praise), which occupies a special place in the works of figures of world literature. The article presents scientific data based on the role and significance of faxriya in world literature, especially in classical oriental literature. Information is also given about the stages of gradual development of faxriya in European, Arabic, Persian and Turkic literature. In addition, the classification in the literature of the East and related scientific views were subjected to scientific analysis, and conclusions on this issue were presented.

In the article, facts about the role and meaning of self-praise in Eastern literature are analyzed using the example of the works of al-Mutannabi, Abulkasim Firdawsi, Hafiz Shirozi and Alisher Navoi.

Key words: *self-praise, Eastern literature, genre, art, al-Mutannabi, Abulqasim Ferdowsi, Hafiz Shirozi, Alisher Navoi, Lison ul-Arab.*

References

- Adabiyotshunoslik lug'ati.* Quronov, D., Mamajonov Z., Sheraliyeva M. 2010. Toshkent: Akademnashr.
- Alisher Navoiy. 1988. *G'aroyib us-sig'ar.* MAT. 20 jildlik. T.3. Toshkent: Fan.
- Alisher Navoiy. 1989. *Navodir ush-shabob.* MAT. 20 jildlik. T.4. Toshkent: Fan.
- Alisher Navoiy. 1990. *Badoye' ul-vasat.* MAT. 20 jildlik. T.5. Toshkent: Fan.
- Alisher Navoiy. 1990. *Favoyid ul-kibar.* MAT. 20 jildlik. T.6. Toshkent: Fan.
- Alisher Navoiy. 1993. *Saddi Iskandariy.* MAT. 20 jildlik. T.11. Toshkent: Fan.
- Alisher Navoiy. 2000. *Muhokamat ul-lug'atayn.* MAT. 20 jildlik. T.16. Toshkent: Fan.

¹ Dilnavoz R. Yusupova – doctor of philology, professor, Tashkent State University of Uzbek Language and Literature named after Alisher Navoi.

E-pochta: mumtoza_dil@mail.ru

ORCID ID: 0000-0002-9955-0891

² Umedullo A. Mahmudov – doctor of philosophy (PhD) in philology, associate professor, Samarkand International University of Technology.

E-pochta: Umedullo.mahmudov@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-4309-6503

For citation: Yusupova, D. R., Mahmudov, U. A. 2024. "Faxriya (Self-Praise) in Eastern Classical Literature". *Golden Scripts* 2: 89 – 102.

- Alisher Navoiy: *qomusiy lug'at*. 2016. Ikki jildlik. 1 – 2-jildlar. Mas'ul muharrir Sh.Sirojiddinov. Toshkent: Sharq.
- Lutfiy. 2012. *Devon / Nashrga tayyorlovchi S.Erkinov*. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi NMIU.
- Al-Fakhouri, Hanna. 1381. *History of Arabic literature*. Translated by: Abdul Muhammad Ayti. Tehran: Tos publications. ff: 5.
- Ibn Manzûr. 1968. *Lisânü'l-'Arab*. (Dâru Sâdir) Beyrut. V. 48.
- Dear God, Tawakkoli is sufficient for me and my family. An application of Narcissism in the poetry of Khaqani and Mutanabi. Applied literature reviews, Sal Nahm, Shamarah 34, Tabistan Tehran - 1394, pp. 135-154.
- Mehdi Fayyad and Dijran. Boast: *Jalwa, meaning poetry criticism in Persian literature. The name of Danish lyric literature in Sistan and Baluchestan*. Sal, 17 Shamariyya, 33 Bayes and Zamistan (1398 pp.). 233-256.
- Al-Mutanabbi, Abu Al-Tayeb. 1934 AD, *The Diwan of Abu al-Tayyib al-Mutanabbi, explained by Abu al-Baqâ al-Akbari*. Library Company in Egypt, second edition.
<https://vajehyab.com/dekhkoda/%D9%85%D9%81%D8%A7%D8%AE%D8%B1%D9%87?q=%D9%85%D9%81%D8%A7%D8%AED%D8%B1%D9%87>
- <https://ganjoor.net/ferdousi/shahname/yazdgerd3/sh17>
- Saeed Shafiyoun. *Fakhriyah in Persian Literature (Wakawi wa Ghunah Shanakhti Fakhriya and Zirghunah hay an ba nâhih with it Ghunah hamsangish)*. Scientific Bulletin, Novel Literary No. 54, Section 4, No. 1400. DOI: [Https://doi.org/10.22067/JLS.2022.73090.1181](https://doi.org/10.22067/JLS.2022.73090.1181)

MAQOLA TAQDIM QILISH TALABLARI

"Oltin bitiglar - Golden Scripts" jurnali - Sharq adabiyoti va madaniyati, ijtimoiy-ma'naviy hayoti, tilshunoslik va aniq fanlar, dinshunoslik va ilohiyotshunoslikka oid ahamiyatli qo'lyozma manbalar, xalq og'zaki ijodi namunalariga bag'ishlangan ilmiy tadqiqotlar xulosalarini chop etishga mo'ljallangan.

I. Maqola taqdim etish uchun umumiyl talablar

Qo'lyozmalar yil davomida o'zbek, ingliz, rus, fors, shuningdek, turkiy tillarda topshirilishi mumkin. Agar muallif o'z maqolasini jurnalning muayyan sonida nashr etmoqchi bo'lsa, unda qo'lyozma jurnal nashridan kamida besh oy oldin taqdim etishi kerak.

Qo'lyozmalar MS Word (.doc) formatida (oltinbitiglar@gmail.com) elektron pochtasiga yuborilishi kerak. Iqtiboslar va izohlar bo'yicha MS Word menejerini qo'llash lozim.

Barcha qo'lyozmalar muallif (mualliflar) haqidagi qisqacha ma'lumot bilan yuboriladi.

Asosiy matn *Times New Roman* shrifti, 14 hajm, satr oraliq'i 1 interval, hoshiyalar chapdan 3 sm, o'ngdan 1,5 sm, yuqori va pastdan 2 sm bo'lishi kerak.

Maqolalar *The Chicago Manual of Style, 16th Edition* formatida shakllantirilishi lozim.

Maqola matni 3 000–5 000 so'zdan iborat bo'lishi kerak.

100–150 so'zdan iborat o'zbek va ingliz tillaridagi abstrakt (annotatsiya) va 5–10 so'zdan kam bo'limgan kalit so'zlar (o'zbek va ingliz tillarida). Abstrakt maqolaning maqsadi, metodologiyasi va natijalarini qisqacha ifodalashi kerak.

Adabiyotlar ro'yxati 5 sahifadan oshmasligi lozim.

Kitobga taqriz (ingliz yoki boshqa tillarda bo'lishi mumkin) 1500 so'zdan oshmasligi talab etiladi.

Taqriz formati: 1) sarlavha: kitob nomi, muallif (mualliflar), nashr qilingan shahar: nashriyot nomi, nashr yili, sahifasi soni. Narxi, ISBN raqami, (qattiq/yumshoq muqova); 2) taqriz so'ngida: taqrizchining F.I.O., ish joyi, pochta manzili.

II. Maqola bo'limlarini rasmiylashtirish

Maqola nomi – normal harflarda, to'q bo'yoqda, 16 hajm.

Maqola nomi o'zbek va ingliz tillarida (agar maqola boshqa tillarda yozilgan bo'lsa, maqola yozilgan til va ingliz tilida) beriladi.

Maqola sarlavhasidan keyin sahifaning o'ng chetida muallifning ism-familyasi yozilib, oxiriga yulduzcha (*) ishorasi qo'yiladi va sahifa pastida muallif haqidagi qisqa ma'lumotlar beriladi: F.I.O., ilmiy daraja va unvon; ish joyi; e-pochta va ORCID ID (raqami).

Maqola kirish, asosiy qism bo'limlari va xulosadan tashkil topadi.
Maqola bo'limlari sarlavhasi – yotiq, 14 hajm.

III. Maqolada tarjimalardan foydalanish

Boshqa tillardagi matn yoki boshqa manbalar tarjimonini aniq ko'rsatilishi kerak. Agar matn maqola muallifi tomonidan tarjima qilingan bo'lsa, u holda "tarjima muallifniki" shaklida beriladi.

Rasmiy nashrdan olingan tarjima-matn tahrir qilinmaydi.

Zarur holatda tarjima matnga sana, turli diakritik belgilar va boshqa elementlar kiritilishi mumkin.

Tarjima qilingan matn olingan manba nomi asl holicha beriladi.
Zarur deb topilsa, uning nomi qavs ichida berilishi mumkin.

Geografik nomlar tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Tashkilotlar nomi tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Davr nomi rasmiy qabul qilingan shaklida beriladi.

IV. Ko'chirma va tarjima parchaning berilishi

Manbadan olingan ko'chirma parcha asosiy matndan 1 qator tashlab ajratiladi, satr oralig'i 1 interval, markazda, 12 hajmda yoziladi.

Ko'chirmaning tarjimasi qays ichida () satr boshidan yozilishi kerak. Bunday ko'chirma *Times New Roman* shrift, 12 hajm, normal yozuvda beriladi.

V. Havola va izohlar berish

Manbaga havola matn ichida to'rtburchak qavilda [] beriladi. Havola qilingan manbalar bir nechta bo'lsa, ular nuqtali vergul (;) bilan ajratiladi.

Izohlar tegishli sahifa pastida, tartib raqami bilan joylashtiriladi.

VI. Qo'lyozma (toshbosma) manbalar va nashr etilgan asarlar bibliografiyası

Bibliografiyada muallif yoki asar nomi satrboshidan, boshqa barcha qatorlari abzasdan yoziladi. Adabiyotlar *bibliografiyada* o'zbek lotin alifbosi tartibida ko'rsatiladi.

6.1. Qo'lyozma va toshbosma manbalar bibliografiyası

Qo'lyozma yoki toshbosma manbalarni bibliografiyada o'zi yozilgan grafikada berish maqsadga muvofiq. Lotin alifbosidagi transliteratsiyasini berish ham mymkin. Ba'zan qo'lyozma asarning nomi muallif ismidan oldin yozilishi ham mymkin.

Muallif nomi. Ko'chirilgan asr (agar mavjud bo'lsa). Asar nomi.
Qo'lyozma (toshbosma): saqlanayotgan joy, inventar raqam.

Xondamir. XV asr. Makorim ul-axloq. Qo'lyozma: O'zFASHI, № 742.

Matnda qo'lyozma (toshbosma)ga havola berish:
[Xondamir, Makorim, 17[±]]

7.2. Kitoblar uchun

Bibliografiyada:

Familiya, ism. Nashr yili. *Kitob nomi*. Shahar: Nashriyot nomi.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011. *Alisher Navoiy: manbalarning qiyosiy-tipologik, tekstologik tahlili*. Toshkent: Akademnashr.

Matnda kitobga havola:

[Familiya kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Sirojiddinov 2011, 99]

Agar bir muallifning bir yilda nashr qilingan kitoblaridan foydalanilgan bo'lsa, bibliografiyada kitobning nashr yili o'zbek lotin alifbosi harflari bilan ajratilib ko'rsatiladi.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011(a). *Alisher Navoiy: manbalarning qiyosiy-tipologik, tekstologik tahlili*. Toshkent: Akademnashr.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011(b). *O'zbekadabiyotining falsafiy sarchashmalari*. Toshkent: Akademnashr.

Matnda kitobga havola:

[Sirojiddinov 2011(a), 99]

Ikki muallif tomonidan yozilgan kitobni bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar: Nashriyot nomi.

Vohidov, Rahim va Husniddin Eshonqulov. 2006. *O'zbek mumtoz adabiyoti tarixi*. Toshkent: Adabiyot jamg'armasi nashriyoti.

Matnda kitobga havola:

[Familiya va Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Vohidov va Eshonqulov 2006, 52]

Agar kitobning uch va undan ortiq muallifi bo'lsa, bibliografiyada barcha mualliflarning ismi to'liq yoziladi. Bunday kitobga havola qilinganda, birinchi muallifning ismi yozilib, davomida va *boshqalar* deb ko'rsatiladi:

[Familiya va boshqalar nashr yili, sahifa raqami]

[Vohidov va boshqalar 2010, 847]

Kitob yoki to'plam maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Kitob yoki to'plam nomi*, Ism Familiya, Ism Familiya muharrirligida, maqola sahifasi raqamlari. Shahar: Nashriyot.

Ismoilov, Ilyos. 2020. "Navoiy ijodida Ya'juj-Ma'juj obrazi." *Alisher Navoiy va XXI asr*, Shuhrat Sirojiddinov muharrirligida, 130 – 133. Toshkent: Mashhur-press.

Matnda kitob yoki to'plam maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Ismoilov 2020, 131]

Elektron shaklda nashr qilingan kitoblar uchun:

Elektron kitobning bir nechta formati bo'lsa, bibliografiyada foydalanilgan format ko'rsatiladi. Elektron kitobning internet manzili (URL) hamda shu manba olingan sana ko'rsatilishi lozim.

Elektron kitobni bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. *Kitob nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. URL. Foydalanilgan sana.

Adizova, Iqboloy. 2020. *Thinker poetess of the East*. Germany: Lambert Academic Publishing. <https://www.lap-publishing.com/>. 12.07.2019.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Adizova 2020, 11]

Ikki muallif tomonidan yozilgan elektron kitobni bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. Internet adres (URL).

Sirojiddinov, Shuhrat va Sohiba Umarova. 2017. *O'zbek matnshunosligi qirralari*. Chikago: Chikago universiteti nashriyoti. <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/>.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

7.3. Jurnal maqolasi uchun

Chop etilgan jurnal maqolasini bibliografiyada berish tartibi:
Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari.

Alimuhamedov, Rixsитilla. 2018. "Qadimgi turk-moniy adabiyoti." *Oltin bitiglar* 1: 65 – 76.

Matnda jurnal maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Alimuhamedov 2018, 70]

Elektron jurnal uchun:

Elektron jurnal uchun jurnalning DOI manzili ko'rsatiladi. Agar DOI manzili mavjud bo'lmasa, internet adresi ko'rsatilishi kerak (URL). DOI – bu o'zgarmas ID bo'lib, internet tarmoqlarining elektron adreslari tizimiga ulangan, ya'ni manbani boshqaruvchi <http://dx.doi.org/> manzildir.

Elektron jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari. DOI adres (yoki URL).

Ismoilov, Ilyos. 2020. "Saddi Iskandariy" dostonidagi adabiy ta'sir va o'ziga xoslik masalasi xususida." *O'zbekistonda xorijiy tillar* 3: 229 – 235.
doi: 10.36078/1596780050.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Ismoilov 2020, 231]

7.4. Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal uchun

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasiga havola matn shaklida beriladi (masalan, Muhammadjon Imomazarovning 27.02.2005dagi "O'zbekiston adabiyoti va san'ati" gazetasida chop etilgan maqolasida aytilganidek...); odatda, bunday manbalar umumiy adabiyotlar ro'yxatida keltirilmaydi. Agar keltirilsa, kitoblarga qo'yiladigan talablarga asosan beriladi.

Agar onlayn maqolaga havola berilayotgan bo'lsa, uning internet manzili (URL), maqola olingan sana ko'rsatilishi kerak.

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Gazeta-Jurnal nomi*, nashr sanasi. Imomnazarov, Muhammadjon. 2005. "Jomiy "Xamsa" yozganmi?" *O'zbekiston adabiyoti va san'ati*, January 25.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Imomnazarov 2005, 4]

Elektron gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Jurnal nomi*, nashr sanasi. Internet adres.

Sobirov, Ergash va Akmal Kenjayev. 2010. "Milliy qadriyat va globallashuv". *New York Times*, 27.02. <http://www.nytimes.com/28/us/28health.html>.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Sobirov va Kenjayev 2010, 17]

Maqola so'ngida foydalanilgan adabiyotlar o'zbek lotin alifbosiga tartibida beriladi. Adabiyotlar ro'yxati ikki qismidan iborat bo'lishi, birinchi qismda foydalanilgan adabiyot chop etilgan grafikada yuqorida ko'rsatilgan shaklda rasmiylashtirilishi, ikkinchi qismda esa barcha foydalanilgan adabiyotlar o'zbek lotin alifbosida berilishi talab qilinadi. Misol uchun:

Adabiyotlar

Баранов, Х.К. 1958. Арабско – русский словарь. Москва: Наука.

Adabiyotlar

Baranov, X.K. 1958. Arabsko – russkiy slovar. Moskva: Nauka.

Maqolani rasmiylashtirish talablarining ingliz tilidagi variantini "The Chicago Manual of Style, 16th Edition" qo'llanmasi yoki <https://www.chicagomanualofstyle.org/> havolasidan ko'rib olishingiz mumkin.

Ushbu son "Oltin bitiglar" tahririyatida sahifalandi.
Manzil: Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos Hojib
ko'chasi 103-uy.
e-mail: oltinbitiglar@gmail.com
Tel.: +99894 697-97-04

Bosishga 30. 06. 2024-yilda ruxsat etildi
Qog'oz bichimi 70x100 1/16/.
nashriyot bosma tabog'i: 8

Jurnal 2017-yil 26-oktyabrda O'zbekiston Respublikasi Matbuot va axborot agentligi tomonidan № 0940 raqami bilan ro'yxatdan o'tgan.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Oliy Attestatsiya Komissiyasi tomonidan filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalari chop etilishi lozim bo'lган ro'yxatga kiritilgan.

Tahririyatga kelgan qo'lyozmalar taqriz qilinmaydi va mualliflarga qaytarilmaydi.

"Mashhur-Press" bosmaxonasida chop etildi.
Buyurtma №0440 Adadi 300 dona.
Bosmaxona manzili: 100129 Toshkent, Markaz 15, 1-uy. Tel.:
+99890 900 75 77,
+99894 659 94 62